

Painting Treatments, Ruimte voor Kunst,

Otto Veniusstraat 18, 2000 Antwerpen, 21 mei 2017

Hoe een schilder je oog geneest

Painting Treatments: wat betekent die titel? Gaat het om behandelingen door de schilder, als door een geneesheer (of, in dit geval, geneesvrouw)? Behandelingen met verf?

Onze cultuur is van oudsher een beeldcultuur. De Griekse kunst, de Romeinse kunst, het christendom van de middeleeuwen: alle drie wettigden ze voor ons de aanwezigheid van afbeeldingen, in de politiek, in godsdienst, in rituelen. Sinds de negentiende eeuw, met de uitvinding van de fotografie, is deze beeldcultuur in een stroomversnelling terechtgekomen. En wij, die als eersten hebben kennism gemaakt met het digitale beeld, beleven opnieuw een stroomversnelling, zo heftig dat het lijkt alsof we van de Niagara Falls naar beneden storten, voortdurend omgeven door beelden op schermen die we vaak maar amper registreren (integendeel, die beelden registreren ons).

De uitvinding van de fotografie bracht veel kunstenaars en filosofen er toe om de rol van de schilderkunst in vraag te stellen en opnieuw te omschrijven. Baudelaire schreef in zijn verslag van het Salon van 1859 in Parijs al: "In deze treurige dagen heeft een nieuwe industrie de kop opgestoken die er in niet geringe mate toe heeft bijgedragen om de platte domheid te sterken in haar geloof ... dat de kunst niets anders is en kan zijn dan de precieze weergave van de natuur." In 1935 noteerde de filosoof Walter Benjamin: "Niet degene die niet kan lezen en schrijven, maar degene die niets van de fotografie weet, zal de analfabeet van de toekomst zijn." Voor Benjamin was dit nog toekomstmuziek, wij zien het onder onze ogen gebeuren. Taalvaardigheid neemt af, iedereen is met foto's in de weer, op Pinterest en Instagram.

Gedwongen voeding zonder onderbreking zorgt er voor dat de levers van ganzen opzwellen en van natuurlijke organen in een commercieel product veranderen. Ook onze ogen worden voortdurend gevoed. Kunnen wij nog echt kijken? Kunnen wij nog aandacht opbrengen voor één enkel beeld?

Els Nouwen is een schilder die de hedendaagse beeldenstroom niet afwijst maar ook niet passief ondergaat. Zij betreedt het strijdperk. Els Nouwen kiest beelden uit haar archief, meestal foto's in oude tijdschriften, om als schilder, met olieverf, te onderzoeken wat dit gladde beeld wil. Is het een rechtstreekse voorstelling van de werkelijkheid? Zet een foto echt de tijd stil en legt ze geesten vast? Wat wil dit beeld, als beeld? Bijvoorbeeld een foto van spelende kinderen, of van een Amerikaanse president. "Wat wil dit beeld?": ik citeer Els Nouwen hier letterlijk en deze vraag is voor mij een uiting van de integriteit, maar ook van het mysterieuze vakmanschap van de schilder. Els Nouwen denkt na over wat het beeld dat voor haar ligt, van haar vraagt, waarom het haar aanspreekt, en ze zet al haar kunde en

kennis in om dat bloot te leggen. “Strategische intuïtie”, (de uitdrukking is opnieuw van haarzelf), bepaalt wat ze zal doen.

Het oog van de schilder, de hand van de schilder gaan aan het werk: de stoffelijkheid van olieverf, het pasteuze van olieverf, het tastbare van olieverf doet zijn werk. Een foto is glad; olieverf is vlees. Je wilt deze schilderijen aanraken met je vingertoppen. Die zouden richels en splinters en lagen voelen, mee glijden over krachtige vegen. Wat het beeld van de schilder vraagt, dat zien wij hier voor onze ogen gebeuren.

Deze selectie toont een nieuwe fase in het werk van Els Nouwen: ze werkt krachtiger en feller. De kleur barst van het linnen af, in gecontroleerde explosies. Zie die gifgroene contour over het beeld van de vrouw met de verzaligde glimlach, de vrouw in het paardenlichaam. Zie het rode paars van het schilderij dat op de uitnodiging staat, en zie het doffe diepe zwart van de tegenhanger. Ze vormen een tweeluik. Het oorspronkelijke beeld heeft twee keer iets van de schilder gevraagd.

Els Nouwen vertelde me dat ze sinds kort voor het eerst ook van digitale beelden vertrekt, niet alleen van foto's. Beelden waar je toevallig bij uitkomt als je iets anders googelt. Soms gebruikt ze zelfs beelden uit haar privé-archief, familiefoto's, die dan vermengd geraken met de herinnering aan het werk van een verontrustende schilder als Caravaggio. Want uiteraard spelen beelden en details uit de schilderkunst steeds door het hoofd en de hand van een schilder als Els Nouwen. Tegen de achterste muur ziet u bijvoorbeeld, in het langwerpige schilderij, een prachtige zeventiende-eeuwse hand opdoemen. Bekijk hoe ze in kleuren is opgebouwd. Ze vormt een herinnering aan Rubens, maar ook dit is slechts een van de elementen in dit intrigerende schilderij. Het is niet vreemd om Rubens hier aan te treffen. Ook hij was een meester van de olieverf en het vlees, van olieverf als vlees en huid en bloed.

De schilderijen van Els Nouwen zijn wrang maar bevrijdend. Uit een wereld van wrede machinale beelden – we kunnen zelfs moorden gadeslaan op Facebook, waar zal dit voyeurisme eindigen? – keren we terug naar een beeld dat duidelijk door een kunstenaar is gemaakt, met alle ervaring van dertig jaar schilderen in zich. Eén mens reflecteert over de compositie van het gegeven beeld, over het geweld van kleur, over de tastbaarheid van het oppervlak. We worden hier niet overvoed als zieke ganzen. We proeven. We donderen niet voort in een waterval van beelden. We staan stil en beschouwen. We kijken en we kijken opnieuw, we zien een nieuw detail en nemen het mee voor onze volgende beschouwing. De daad van het schilderen blijft voor onze ogen gebeuren. Dat zijn de painting treatments van Els Nouwen. Ze biedt onze afgestompte, haastige blik een gelegenheid om te helen. Want in een tijd van verstrooiing is aandacht het meest bevrijdend.

W. Benjamin, Het kunstwerk in de tijd van zijn technische reproduceerbaarheid, Uit het Duits vertaald door H. Hoeks, Nijmegen, 1985, p. 7-42.

Charles Baudelaire geciteerd in W. Benjamin, Kleine geschiedenis van de fotografie, in Het kunstwerk in de tijd van zijn technische reproduceerbaarheid, Nijmegen, 1985, p. 62.